

DANSK RETSHISTORIE

RETSKILDERNES OG FORFATNINGSRETTENS
HISTORIE INDIL SIDSTE HALVDEL AF
DET 17. AARHUNDREDE

AF

POUL JOHS. JØRGENSEN
PROFESSOR VED KØBENHAVNS UNIVERSITET

G. E. C. GADS FORLAG - KØBENHAVN

MCMXL

FORORD

I Aarene 1904—1908 udgav jeg »Forelæsninger over den danske Retshistorie. 1.—4. Hefte. Trykt som Manuskript«. Efter at 1. Hefte, der omhandlede Retskildernes Historie indtil 1660, var udsolgt, udkom i 1913 under Titelen »Udsigt over den danske Retshistorie I« en ny, noget fyldigere og mere gennemarbejdet Fremstilling af dette Emne. En tredje, kun paa enkelte Punkter ændret Udgave udkom 1926. 2., 3. og 4. Hefte, der indeholdt Størstedelen af Forfatningsrettens Historie før Enevælden, er derimod aldrig blevet udgivet paany, skønt ogsaa de i lange Tider har været udsolgte, og denne Del af Forelæsningerne har i en Række Aar kun foreligget i mimeograferede Udgaver. Skønt jeg stadig er langt fra at have gennemarbejdet alt Stoffet saa grundigt, som jeg kunde ønske, har jeg dog ment, at jeg nu, hvor jeg kun har nogle faa Aar tilbage af min Virksomhed som Universitetslærer, hellere maatte udgive Forelæsningerne i den Skikkelse, jeg i Øjeblikket kan give dem, end aldrig at faa Arbejdet gjort, og jeg er blevet stærkt tilskyndet hertil ved en Opfordring fra et Par af mine Kolleger.

Den her foreliggende Bog indeholder for det første en ny Udgave af Retskildernes Historie. Denne svarer i det hele til Udgaverne af 1913 og 1926, men adskiller sig dog paa enkelte Punkter fra dem. Der er tilføjet tre nye Afsnit, § 17 om Retsstudiet og Retslitteraturen, § 19 om Kongeloven og § 20 om Danske Lov. For at opnaa større Egalitet med Fremstillingen i den følgende Del af Bogen er der til Gengæld foretaget visse Forkortelser, dels af de i de tidligere Udgaver meget udførlige Litteraturfortegnelser, dels ved Udeladelse af en Del Detailler, især i § 11 om den kirkelige Lovgivning og i § 12 om Købstadlovgivningen. Paa de nævnte og nogle

andre Punkter vil Benyttet af Bogen altsaa kunne finde fyldigere Oplysninger i de tidligere Udgaver. Iøvrigt er Fremstillingen blevet gennemset, hvorved der er taget Hensyn til de senere Aars Litteratur. De fleste af de foretagne Ændringer er kun ubetydelige og vedrører nærmest det formelle. Som Steder, hvor Standpunktet er lidt ændret, eller hvor Teksten er en Smule udvidet, kan nævnes S. 4, 25—26, 59, 68, 80, 92, 96, 102—04, 105—06, 136, 139—41, 142—43.

Resten af Bogen, der udgør langt den største Del af den, giver en Fremstilling af Forfatningsrettens Historie indtil 1660. Som Afslutning er tilføjet en Paragraf, der dels omtaler selve Statsforandringen i dette Aar, dels indeholder en ganske kort Oversigt over de Ændringer af Forfatningsretten, som var en Følge af Enevældens Indførelse eller fandt Sted i umiddelbar Tilslutning til den. Fremstillingen bygger paa Forelæsningerne, som de i de senere Aar har foreligget, men de er ikke blot helt igennem blevet underkastet et Gennemsyn, hvorved der er foretaget mange større og mindre Ændringer og sket adskillige Udvidelser, undertiden med hele Afsnit, men større Partier, navnlig vedrørende den ældre Middelalder er helt skrevet om. Da jeg først for knapt et Aars Tid siden bestemte mig til Udgivelsen, er Arbejdet blevet fremmet meget hurtigt, hvad vist desværre har efterladt Spor paa en Del Steder.

Bogen er nærmest bestemt for de juridiske Studerende, hvad paa forskellig Maade har præget Indholdet. For det første giver den i det væsentlige kun en Fremstilling af Retsreglernes Historie, og dernæst er visse Emner, som ikke syntes nødvendige for Formaalet, helt forbigaaet, saaledes f. Eks. Forholdet til de andre nordiske Lande i Unionstiden og til Norge i senere Tid og ligesaa Forholdet til Hertugdømmerne, der kun for Middelalderens Vedkommende er berørt ved Omtalen af Fyrstelenene. Paa den anden Side er der undertiden medtaget Emner fra andre Dele af Retshistorien, der kun staar i en fjernere Forbindelse med Forfatningsretten, naar de uden Tvang har kunnet indføjes i Fremstillingen. Til Trods for disse Ujævnheder og skønt Bogen paa mange Omraader bygger paa den foreliggende historiske Litteratur, vil den dog muligvis

kunne have Interesse for andre end de juridiske Studerende, da Forfatningsrettens Historie ikke fra anden Side er fremstillet i Sammenhæng i nyere Tid.

De tidligere Udgaver af Retskildernes Historie har kun i meget begrænset Omfang været forsynet med Henvisninger til Kildesteder, og dette gælder ogsaa om den her foreliggende Fremstilling af Forfatningsrettens Historie, der allerede, som den er, er blevet lovlig omfangsrig. Dog er der i temmelig stor Udstrækning henvist til de Lovsteder, som indeholder Hjemmelen for Reglerne, men kun i Ny og Næ til andre Kildesteder. Nogen større Konsekvens er der vist desværre ikke i Maaden, hvorpaa det er sket; navnlig er Henvisningerne vistnok fyldigere i Slutningen af Bogen end i Begyndelsen. Litteraturen er med ret stor Udførlighed angivet ved Slutningen af hver Paragraf. Her er ogsaa medtaget de Steder i de almindelige Fremstillinger af Danmarks Historie, som har været mig til Nytte. Af fremmed retshistorisk Litteratur, der kunde være af Interesse for Sammenligningens Skyld, er kun henvist til nogle enkelte Værker.

En Del Afsnit, som ikke hører med til de juridiske Studerendes Pensum er trykt med mindre Typer, men ogsaa i de øvrige Afsnit er der adskilligt, som vil kunne forbigaaes.

Jeg skylder Sekretær, cand. juris *Egon Drostby* Tak for velvillig Bistand ved Korrekturlæsningen.

København, den 9. December 1939.

Poul Johs. Jørgensen.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Indledning.

	Side
§ 1.	1—13
I. Retshistoriens Begreb og videnskabelige Betydning. S. 1. II. Retshistoriens Udvikling som Videnskab. Den moderne Retshistories Metode, særlig den retssammenlignende Metode. S. 1. III. Den danske Rets Plads blandt de germanske Retsforfatninger. S. 6. IV. Den danske Retshistories Kilder. S. 7. V. Den danske Retshistories Litteratur. S. 11.	

Første Hovedafsnit.

Retskilderne.

§ 2. Retsdannelsen i den ældste Tid.	14—24
I. De ældre Betegnelser for Begrebet Ret. S. 14. II. Rettens Forhold til Religionen. Retsdannelsens Veje. S. 15. III. Tingenes Forhold til Retsudviklingen. De forskellige Retsomraader. S. 17. IV. Kongens Indflydelse paa Lovgivningsmagten. Frodes Lov. S. 18. V. Retskundskabens Overlevering. Lovmændene. Retsforedragene. S. 19.	
§ 3. Retsbøgerne.	24—33
I. Rettens Nedskrivning. Retsbøgerne i Almindelighed. S. 24. II. De skaanske og sjællandske Retsbøger i Modsætning til Jyske Lov. S. 26. De enkelte Retsbøger. 1. Skaane. Skaanske Lov. Anders Sunesens Parafrase. Den skaanske Ledingsret. S. 27. 2. Sjælland. S. 28. a. Valdemars sjællandske Lov. S. 29. b. Eriks sjællandske Lov. S. 30. Arvebogen. S. 32.	
§ 4. Kongemagtens voksende Indflydelse paa Landskabslovgivningen.	33—39
Anerkendelse af en vis Befalingsmyndighed for Kongen. S. 33. Udviklingen i Valdemarstiden. S. 34. Jyske Lovs Ordning. S. 36. Den senere Middelalder. S. 38. Ophør af Tingenes responderende Virksomhed. S. 39.	

§ 5. Jyske Lov og Thords Artikler. Landskabslovene fra den senere Del af Middelalderen	40—45
I. Kongegivne Love før Jyske Lov. S. 40. II. Jyske Lov. S. 40. III. Thords Artikler. S. 43. IV. Lovene fra Middelalderens sidste Aarhundreder. Vilkaar og Vedtægter for mindre Landsdele. S. 44.	
§ 6. Rigslovgivningens Opstaaen. De rigsløvgivende Myndigheder. Lovenes Forkyndelse	46—56
I. Enslydende Landskabslove. Rigsløve. Mulighederne for en egentlig Rigsløvgivning i Middelalderen. S. 46. II. De rigsløvgivende Myndigheder. Hirdlove. S. 47. Haandfæstninger S. 48. Almindelige Love. Rigsforsamlingsperioden. Rigsraadsperioden. Stændermøderne. S. 48. Udfærdigelsen af Lovene. S. 52. III. Lovenes Form og Benævnelser. S. 52. IV. Lovenes Forkyndelse. Den begyndende Publikation ved Trykken. Foranstaltninger til Sikring af Efterlevelsen. S. 53.	
§ 7. Vederloven. Gaardsretterne	56—64
I. Vederloven. S. 56. II. Gaardsretterne. S. 61. III. Hofordninger og Militærlove. S. 62.	
§ 8. Valghaandfæstningerne	64—72
I. Begrebet Haandfæstning. Valghaandfæstninger og Haandfæstninger af regerende Konger. S. 64. II. Kongeløfterne. Haralds Love. Valdemars Love. De egentlige Valghaandfæstninger. Fremgangsmaaden ved Udstedelsen. S. 65. III. De enkelte Haandfæstninger. Indbyrdes Forhold med Hensyn til Indholdet. Overlevering. Den gamle Kongelov. Constitutio Waldemariana. S. 68. IV. Ejendommeligheder ved Valghaandfæstningerne i Modsætning til almindelige Love. S. 70.	
§ 9. Rigsløvene indtil Udgangen af Middelalderen	72—79
I. Almindelige Bemærkninger. S. 71. II. De enkelte Rigsløve. 1. Abels Lov af 1251. S. 73. 2. Lovene om Majestætsforbrydelse. S. 73. 3. Haandfæstningen af 1282. S. 74. 4—6. Andre Love fra Erik Klippings Tid. S. 75. 7—8. Love fra Erik Mændveds Tid. S. 77. 9—12. Love fra Valdemar Atterdags og de følgende Kongers Tid. S. 77.	
§ 10. Lovgivningen i det 16. og 17. Aarhundrede	79—86
I. Det 16. og 17. Aarhundredes Betydning for Retsudviklingen. S. 79. II. Kristiern II's Love. S. 79. III. Tiden efter Kristiern II. 1. Frederik I. S. 81. 2. Interregnet. S. 81. 3. Kristian III. S. 81. 4. Frederik II. S. 83. 5. Kristian IV. S. 83.	
§ 11. Den kirkelige Lovgivning	86—99
I. Den kirkelige Lovgivning i den ældste kristne Tid. De forskellige Slags Kilder til Kirkeretten under Katolicismen. S. 86. II. De fra Kirkens egne Myn-	

digheder udgaaede Forskrifter. S. 86. A. Den almindelige Kirkeret. Corpus juris canonici. S. 87. B. Den partikulære danske Kirkeret. Pavebreve. Statuta provincialia. Love givne af Biskopperne. Kapitelsstatutter. S. 89. III. Overenskomster mellem Kirken og Statsmyndighederne eller Lægfolket. Den skaanske og den sjællandske Kirkeret. S. 91. Andre lignende Overenskomster. Overenskomster mellem de gejstlige og verdslige Medlemmer af Rigsraadet. Odense Reces 1527. S. 94. IV. Verdslig Lovgivning om kirkelige Forhold i Middelalderen. S. 95. V. Den kirkelige Lovgivning efter Reformationen. Kirkeordinansen. Ægteskabsordinansen. S. 96.

- § 12. Byretter og Byprivilegier. Birkeretten. Modbøger og Markedsordninger. 99—120
- I. Købstadrettens særlige Karakter. S. 99. Dens tidligere Udvikling og Optegnelse i Byretterne. S. 100. Dens videre Udvikling indtil Midten af det 15. Aarhundrede. S. 101. De følgende to Aarhundreder. Uniformerende Tendenser. S. 104. II. De enkelte Byretter. 1. Sønderjylland. S. 105. 2. Nørrejylland. S. 110. 3. Fyn. S. 112. 4. Sjælland med Lolland og Falster. S. 112. 5. Skaane med Halland, Blekinge og Bornholm. S. 114. 6. De almindelige Byretter. S. 115. III. Birkeretten. S. 117. IV. Modbøger og Markedsordninger. S. 118.
- § 13. Søretter. 120—122
- Den fælleseuropæiske Søret. S. 120. Visby Søret. S. 121. Frederik II's Søret af 1561. S. 122.
- § 14. Gilde- og Lavsskraaer. 123—124
- § 15. Landsbyvedtægter. 124—126
- § 16. Sædvane og Praksis. 126—129
- Sædvanens og Retspraksis' Betydning for Retsudviklingen. Skrevne Præjudikatsamlinger. Rigens Ret.
- § 17. Retslitteraturen. Retsstudiet. 129—134
- I. Middelalderen. Verdslige og gejstlige Retskyndige. Gejstlighedens juridiske Studier og litterære Virksomhed. S. 129. II. Tiden efter Reformationen. Adelens Studier i Udlandet. Retsstudiet ved Københavns Universitet og Sorø Akademi. Retslitteraturen. S. 130.
- § 18. Fremmed Rets Indflydelse paa dansk Ret før Danske Lov. 134—144
- I. Middelalderen. 1. Indflydelse fra kanonisk Ret. S. 134. 2. Fra romersk Ret. S. 137. 3. Fra engelsk, tysk og svensk Ret. S. 137. II. Det 16. og 17. Aarhundrede. Aarsagerne til, at Romerretten reciperedes i Tyskland, men ikke i Danmark. Spredt Paavirkning paa forskellige Omraader. Den mosaiske Ret. Fremmede Loves Anvendelse ved danske Domstole. S. 138.

	Side
§ 19. Kongeloven	144—148
I. Kongelovens Tilblivelse. S. 144. II. Kongelovens Indhold og Kilder. Dens Offentliggørelse. S. 146.	
§ 20. Christian V's Danske Lov	148—159
I. Lovgivningsmagten under Enevælden. S. 148. II. Grunde, som kunde føre til Udstedelse af en almindelig Lovbog. S. 148. III. Gangen i Arbejdet paa Danske Lov. S. 150. IV. Lovbogens Karakter af Kodifikation af gældende Ret. Dens Kilder og Omraade. Dens Betydning. S. 156.	

Andet Hovedafsnit.

Forfatningsretten.

Første Del.

Oldtiden og den ældre Middelalder.

§ 21. Det danske Riges Tilblivelse	160—169
I. De ældste Efterretninger om Befolkningsforholdene. Mange Smaastammer. S. 160. II. Grunde til Dannelsen af større Riger. S. 161. III. Folkevandrings-tiden. Daner og Jyder. Tilstanden i det 9. Aarhundrede. S. 162. IV. Udviklingen siden det 10. Aarhundrede. S. 164. V. Sagn om Rigets Tilblivelse. S. 165. VI. Rigsenhedens Karakter og Betydning. S. 165.	
§ 22. Bebyggelsen og Jordfællesskabet	169—189
I. Bebyggelsens Karakter i forhistorisk Tid. Den historiske Tids Landsbyer. Moderbyer og Afbyggerbyer. S. 169. II. Jordfællesskabet. 1. Tofter og Agerland. Inddelingen af dette i Aase. S. 171. 2. Uregelmæssig Agerfordeling, Solskifte og Bolskifte. S. 173. 3. Dyrkningstvangen. Driftssystemerne. S. 175. III. 1. Retten til at kræve Rebning. S. 176. 2. Arealer, som var fælles. Forte og Overdrev. S. 177. IV. Begrebet Bol. Bolenes Oprindelse. S. 178. V. Stuf. Jord, der var udenfor Fællesskabet. Ornum. S. 181. VI. Jordfællesskabets Oprindelse. S. 183. VII. Almindinger. S. 185.	
§ 23. Ejendomsfordelingen. Godsejere, Selvejere og Dyrkere af andres Jord	189—197
I. Selvejendom eller Godssystem. S. 189. II. Forholdene paa Landskabslovenes Tid. Lovenes eget Vidnesbyrd. S. 189. III. Forholdene i tidligere Perioder. S. 193. IV. Bryder. Landboer. Gaardsæder. S. 195.	
§ 24. Den sociale Lagdeling af Befolkningen. Stænderadskillelse	197—216
I. Standsforholdene i det oldgermanske Samfund. S. 197. II. Stænderadskillelsen i Danmark kun svagt	

udpræget. S. 198. III. Trællene. 1. Benævnelser. S. 199. 2. Trældomsforholdets Stiftelse. S. 199. 3. Trællenes Retsstilling. S. 200. 4. Trællenes Anvendelse. S. 202. 5. Trældomsforholdets Ophør. S. 202. 6. Den frigivnes Retsstilling. S. 204. Trældommens Forsvinden. S. 205. III. Frimændene. Sondringer indenfor disse. Thegner. Tremarksmænd. Fledføringer. S. 206. IV. Fødselsadel. Bondearistokrati. Havnebønder. S. 209. V. Præsterne i hedensk Tid. S. 213. VI. De fremmede. S. 213.

§ 25. Slægten 216—232

I. Benævnelser. S. 216. II. Begrebet Slægtskab. Faderret og Moderret. S. 217. III. Fædrene og mødrene Frænder. Reglerne om Beregning af Slægtskabsgrader. S. 219. IV. Udstødelse af og Optagelse i Slægten. S. 222. V. Slægtens Organisation. S. 222. VI. 1. Slægtens Betydning for den politiske Organisation. S. 223. 2. Dens Retshaandhævelse indadtil. S. 223. 3. Dens Solidaritet udadtil. Blodhævn og Mandebod. S. 225. VII. 1. Frændernes Pligter overfor hinanden. S. 228. 2. Deres Pligt til Forsorg for Slægtens umyndige Medlemmer. S. 229. 3. Formueforholdene indenfor Slægten. S. 230. VIII. Slægtens Opløsning. S. 230.

§ 26. Herreder. Lande. Sysler 232—243

I. Inddelinger af Territoriet. Landsbyen ingen saadan Inddeling. S. 232. II. Herredet. 1. Navnet. S. 233. 2. Herredernes Oprindelse. S. 234. 3. Inddelingens Betydning. S. 237. 4. Spørgsmaal, om Herredet havde en Forstander. S. 237. III. 1. Landenes Oprindelse. S. 238. 2. Landstingenes Beføjelser. S. 239. IV. Sysler. S. 241.

§ 27. Tingene 243—251

I. Indledende Bemærkninger. S. 243. II. Tingstedet. S. 244. III. Tingtiden. S. 244. IV. Tingpligten. S. 246. V. Tingfreden. S. 248. VI. Tingets Ledelse. Forslag og Beslutninger. S. 248.

§ 28. Ledingsvæsenet 251—259

I. Den ældste Militærordning. S. 251. II. Ledingen. 1. Terminologi. S. 253. 2. Skipæn og Havne. Ledingspligtens Indhold. Styresmænd. S. 254. III. Kongens Forhold til Ledingsvæsenet. S. 256. IV. 1. Kvær-sæde. Ledingsskat. S. 256. 2. Guldvurdering. Skyldtaksation. S. 258.

§ 29. Kongedømmet 259—279

I. Kongedømmet i Tacitus' Germania. S. 259. II. 1. Kongeslægts Ret til Tronen. Arverige og Valgrige. S. 260. 2. Valgets Foretagelse. S. 262. III. Kongens Indtægter. 1. Kongelev og Patrimonium. S. 264. 2. Kongens Ret til, hvad ingen ejer. S. 265. 3. Hans

Ret til Bøder og forbrudt Gods. S. 266. 4. Skatter. Nathold. Stud. Inne. S. 266. 5. Møntvæsenet. S. 269. IV. 1. Kongemagten i den ældste Tid. S. 269. 2. Udviklingen efter Kristendommens Indførelse. S. 271. 3. Kongens Forhold til Fredshaandhævelsen. Den ældste Strafferet. S. 272. 4. Kongens Beskyttelse. S. 277.

- § 30. Hirden. Kongsbryder. Jarler 279 -288
I. Hirden. S. 279. II. Kongsbryderne. S. 283. III. Jarler. S. 286.

Anden Del.

*Den senere Middelalder og det 16. og 17. Aarhundrede
indtil Enevælden.*

- § 31. Indledning. Almindelig Oversigt over Udviklingen 289--303

I. Periodedeling. S. 289. II. Den ny sociale Lagdeling og Stænderadskillelse. Privilegerede og uprivilegerede Stænder. S. 290. III. Kongedømmets voksende Betydning. S. 293. IV. Aristokratiets Udvikling. S. 294. V. Den ny Forfatning med Deling af Magten mellem Konge og Aristokrati. S. 296. VI. De uprivilegerede Stænders politiske Betydning. S. 298. VII. Tiden efter Reformationen. Kræfter, der undergraver den middelalderlige Forfatning. S. 299.

- § 32. Kongedømmet 303--336

I. Adkomsten til Tronen. Kongevalget. Hyldningen. Salving og Kroning. Formynderregering. S. 303. II. Det økonomiske Grundlag for Kongemagten. S. 308. III. Troskabspligten. Begrebet Majestætsforbrydelse. Den arbitrære Straffemyndighed. S. 310. IV. 1. Lydighedspligten. Bandretten. Terminologi. S. 312. 2. Bandrettens Udvikling. S. 313. 3. Kongen bunden ved Lov og Ret. S. 315. 4. Garantier mod lovstridig Udøvelse af Bandretten. Modstandsret. S. 315. 5. Bandrettens Anvendelse, særlig i Retsplejens Tjeneste. S. 318. 6. Formerne for Udøvelse af den. S. 320. 7. Straffen for Ulydighed. S. 321. 8. Lensmændene som Udøvere af Bandret. S. 324. V. Kongens Forhold til de enkelte Statsfunktioner. 1. Lovgivende og dømmende Myndighed. S. 324. 2. Fredshaandhævelse. S. 325. 3. Beskyttelse. Beskærmelsesbreve. S. 327. 4. Finansielle Beføjelser. Skattepaalæg. Dispositionsret over Indtægterne. Laan. S. 329. 5. Beføjelser med Hensyn til Udenrigsstyrelse og Forsvarsvæsen. S. 332. VI. Opgivelse og Overdragelse af Højhedsrettigheder. Privilegier. S. 333.

- § 33. Rigsembedsmændene. Kancelliet 336--348

I. Rigsembedernes Udvikling. S. 336. II. De enkelte Embeder undtagen Kanslerembedet. S. 338. III. Kanslerembedet. S. 341. IV. Retten til at udnævne Rigsembedsmændene. S. 346. V. Kongens Kammer.

S. 346. VI. Trangen til Reformer i det 17. Aarhundrede. Forskellige Nydannelser. S. 346.

§ 34. Den lokale Forvaltning. Lensvæsenet. 348—376

I. Herredsting. Styresmænd. S. 348. II. Ombudsmænd. Lensmænd. Hovedlen og Godslene. S. 349. III. Kongen bortgiver Lenene. Personlige Betingelser, som maatte opfyldes af Lensmanden. S. 352. 2. Forleningernes Varighed. S. 353. 3. Forleningsvilkårene. S. 354. 4. Lensmændenes Forretningsomraade. S. 359. 5. Underordnede Betjente i Lenene. S. 361. IV. Provinsembudsmænd over hele Landsdele. Fyrstelen. S. 363. V. Kirkens Forhold til Forvaltningen. Biskopperne som Lensmænd. S. 367. VI. Den udenlandske Feudalisme og det danske Lensvæsens Forhold til denne. S. 369.

§ 35. Herremændene. Adelen. 376—394

I. Herremandsstandens Opstaaen. S. 376. II. Benævnelser. Riddere og Væbnere. S. 380. III. Retten til at optage Mænd i Adelstanden. Udviklingen af denne til en Fødselsadel. S. 382. IV. Adelstandens Pligter. S. 384. V. Dens Forrettigheder. S. 386. 1. Skattefrihed. S. 387. 2. Jurisdiktionsprivilegier. Sægefaldsret. Hals- og Haandsret. Birkeret. S. 389. Begrebet Immunitet. S. 391. 3. Andre Privilegier, der havde Besiddelse af Jordegods til Forudsætning. S. 392. 4. Personlige Privilegier. S. 392. 5. Forret til Statsembeder. S. 393.

§ 36. Kirken og Gejstligheden. 394—418

I. Middelalderen. 1. Forholdet mellem Stat og Kirke. S. 394. 2. Kirkens Organisation. S. 398. 3. Besættelsen af de kirkelige Embeder. S. 401. 4. Det økonomiske Grundlag for Kirkens Virksomhed. a. Jordegodset. S. 404. b. Tienden. S. 405. c. Forskellige Afgifter og Ydelser. S. 405. d. Immuniteten. S. 406. 5. Gejstligheden som Stand. S. 410. II. Tiden efter Reformationen. 1. Reformationens Karakter. Kirkens Forhold til Staten. S. 411. 2. Kirkens konfessionelle Præg. S. 412. 3. Forandringer i Kirkens Organisation. S. 413. 4. Besættelsen af de kirkelige Embeder. S. 414. 5. Kirkeformuen. S. 414. 6. Immunitetens senere Skæbne. S. 416. 7. Gejstligheden som Stand. S. 416.

§ 37. Købstæderne og Borgerstanden. Gilderne. 418—458

I. Købstædernes Opstaaen. S. 418. Købstæderne anlagte paa Kongens Grund. S. 422. II. Benævnelser. Købstadens Omraade. Befæstningen. S. 423. III. Borgere. Gæster. Kongelige Tjenere. S. 424. IV. Købstadforfatningen. 1. Indledende Bemærkninger. S. 426. 2. Afhængigheden af Kongen. S. 427. 3. Den ældste Forfatning. Ombudsmanden. Bytinget. Oldermændene. S. 428. 4. Raadets Opstaaen, Sammensætning og Betydning. S. 431. 5. Tiden efter Reformationen.

S. 436. V. Næringsvæsenet. Købstædernes Eneret til Handel og Haandværk. S. 440. VI. Borgerne som Stand. S. 444. VII. 1. Gildernes Opstaaen. S. 444. 2. Deres Betydning og senere Udvikling. S. 448. 3. Haandværkerlavenes. S. 450. 4. Købmændsgilderne. S. 455. 5. Gildernes og Lavenes indre Organisation. S. 456.

§ 38. Landboforholdene. Bondestanden 458—484

I. De forskellige Klasser af Bønder. Benævnelser. S. 458. II. Selvejendommens Overgang til Fæste. 1. Den senere Middelalder. S. 460. 2. Det 16. og 17. Aarhundrede. S. 462. III. 1. Godsernes Størrelse og Karakter i Middelalderen. Hovedgaarde og Lade-gaarde. S. 463. 2. Forholdene efter Reformationen. S. 464. 3. Mangelen af en egentlig Landbolovgivning. S. 466. IV. A. 1. Fæsteforholdet. S. 468. 2. Land-gilden. S. 468. 3. Smaaredsel. Gæsteri. S. 470. 4. Hoveri. S. 471. 5. Indfæstning. S. 472. 6. Forholdets Karakter af Tjenesteforhold. S. 473. 7. Dets Varighed. S. 474. 8. Opsigelighed. Vornedskab. S. 475. B. Selvejerbøndernes Stilling. S. 479. V. 1. Jord-fællesskabet i senere Tid. S. 480. 2. Landsbystyret. S. 481. VI. Bondestandens politiske Stilling. S. 482.

§ 39. De politiske Forsamlinger 484—505

I. Rigets bedste Mænd. Danchoffet. S. 484. II. Rigs-raadet. S. 489. 1. Opstaaen. S. 489. 2. Politisk Stil-ling. S. 492. 3. Sammensætning. S. 493. 4. Møder. S. 494. 5. Beføjelser. S. 496. III. Landsting og Stændermøder. 1. Landsting. Landemoder. Køb-stadmøder. S. 497. 2. Stændermødernes Opstaaen. S. 498. 3. Møder før Reformationen. S. 500. 4. Efter Reformationen. Landkommissarier. S. 501.

§ 40. Domstolene 505—532

I. Indledende Bemærkninger. S. 505. 2. Landstingene. S. 505. 3. Herredstingene. S. 507. 4. Birker. Birketing, Byting og Raadstueretter. Søren. Overkøbmænd. S. 508. 5. Tingsted. Tingtid. Tingfred. Tingsvidner. Tingbøger. S. 511. 6. Forholdet mellem Underret og Overret. Appelsystemet. S. 513. II. 1. Udviklingen af Kongens dømmende Myndighed i Middelalderen. S. 517. 2. Rettertinget før Reformationen. Ekstraordinære Retter. Danchoffet. S. 520. 3. Rettertinget efter Reformationen. Ekstraordinære Retter. S. 522. III. Særdomstole. 1. Huskarlestævnet. S. 524. 2. Gaardsretten. S. 524. 3. Gilde- og Lavstævner. Grandestævner. S. 525. 4. De gejstlige Retter. S. 525.

§ 41. Skatter og militære Byrder 532—549

I. Skatter. 1. Stud. Leding. Inne. Deres Udvikling i senere Tid. S. 532. 2. Købstadskatter. Byskatten. S. 534. 3. Ekstraordinære Skatter. Paa Bondestan-den, Købstæderne, Gejstligheden. Skatter bevilgede af Stænderne. S. 535. 4. Told. Accise. S. 540. II.

1. Ledingsvæsenets Udvikling i det 13. og 14. Aarhundrede. S. 542. 2. Rostjenesten. S. 543. 3. Bøndernes Tjenestepagt. Kristian IV's Hærreformer. S. 545. 4. Udskrivning af Tropper fra Købstæderne. S. 547. 5. Flaaden. S. 548.

§ 42. Statsforandringen i 1660 og dens nærmeste Følger
for Forfatningen 549—563

I. Indførelsen af Enevælden. S. 549. II. 1. Kongemagten under Enevælden. S. 553. 2. Centraladministrationens Omdannelse til Kollegier. S. 556. 3. Den lokale Forvaltning. Amtmænd. Købstadmagistrater. S. 557. 4. Højesteret. S. 559. 5. Krongodsudlæg. Skattereform. S. 560. 6. Stændernes Stilling efter 1660. S. 561.

Sagregister 564—588